

AKG 9677

20

БІБЛІОТЕКА
„НАРОДНИЙ ТЕАТР“

Під редакцією проф. Л. БІЛЕЦЬКОГО.

НА ПЕРШІ ГУЛІ.

ЖАРТ НА 1 ДІЮ.

№ 1.

С. ВАСИЛЬЧЕНКО.

UKRAINIAN BAZAAR

2248 GRAYLING AVENUE

DETROIT, MICH.

КИЇВ — ТАРНІВ.

1922

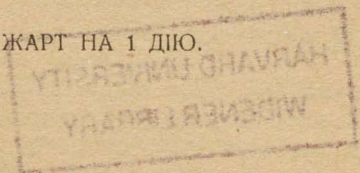

БІБЛІОТЕКА
„НАРОДНИЙ ТЕАТР“

Під редакцією проф. Л. БІЛЕЦЬКОГО.

НА ПЕРШІ ГУЛІ.

ЖАРТ НА 1 ДІЮ.

№ 1.

С. ВАСИЛЬЧЕНКО.

КИЇВ—ТАРНІВ.

1922 р.

HARVARD UNIVERSITY
WIDENER LIBRARY

Bazansky

ПЕРЕДМОВА.

Випускаючи перше число бібліотеки „Народній театр“, керуємось такими засадами:

1. Подати найліпші зразки українського і західно-європейського у доброму перекладі на українську мову драматичного мистецтва і цим дати всім культурно-просвітнім і театральним установам можливість ширити серед народу одну із найкращих галузів поетичного мистецтва.

2. В першу чергу подати ті драматичні твори, яких уже на ринку немає і через те вони недоступні до широких кругів, що мають відношення до українського театру.

3. Випустити не лише текст драматичного твору, але і коротеньку вступну статтю до тексту, яка б зясувала по-можливості всю театральномистецьку вартість твору.

4. Через таку інтерпретацію твору вияснити: а) його місце серед різних форм драматичної поезії взагалі; б) його художньо-мистецьку вартість; в) його сценічно-художні особливості і, нарешті, г) його театральномистецьку основу, яка у мінімальній частині мусить бути захована на сцені, коли ходить про те, щоби зберегти артистично мистецьку сторону від шаблону, карикатури, шаржу, від антимистецької театральної безпринципності, яка так широко культивується не лише серед аматорських вистав, але і професійних так зв. „театральних“ дружин.

Треба взагалі зазначити, що драматичне мистецтво є одна із найбільшої зброї, за допомогою якої шириться наша культурно-національна і мистецька свідомість, але разом із тим є і найбільший засіб до скомпромітування одної із кращих сторінок української культури взагалі. Так звані „малоросійські“, „рутенські“ театри живуть аж до сьогоднішнього дня, приміщуються навіть там, де, здається, їм не повинно бути місця. Але так є... Лише наша байдужість, лише давня стара як світ наша аматорська поверхова звичка все, що є наше хоч і поганеньке хвалити, лише ця некритичність або надмірна через особисті відносини все відкидаюча гіперкритика культивує „малоросійське“, „рутенське“ спокійне зверху болото, яке псує свіже повітря, розносить заразу і нищить все молоде, здорове, що виявиться на поверхні. Необхідна велика праця кількох поколінь, щоби висушити болото і перетворити його у степи, на яких буйно зростали-би нові форми сценічно-драматичної праці, зародки якої вже видніються на обрії нашого театального мистецтва, але ще не зовсім скристалізовані. Треба лише допомогти цим молодим паростам піднятися і міцно стати на ноги.

Маємо намір це робити, а що зробимо покаже майбутнє.

Л. Білецький.

ВСТУПНІ УВАГИ ДО ПЕСИ „НА ПЕРШІ ГУЛІ“.

1. Жарт є коротенька, невеличка пєса, що всю свою драматичну акцію розвиває на нескладній фабулі пригод, сповитих реальними фактами неглибокого життя та дотепних колізій, висловів, поз, що все вкупі творить настрій радости, але не тієї радости щасливого уникнення катастрофи, яку відчуваємо у драмі, і не радости комедії, а радости безжурної, рефлексійної як наслідок чисто зовнішніх дотепів (у збігові подій, у висловах, у позах), а не глибших внутрішніх переживань комедії, а особливо драми.

Мета жарту—розважити слухачів, викликати у них веселий настрій, відтягнути їх від буденного часами й прикрого життя і підняти їх через художні форми гумору (в дотєпах), через несподівані форми комічного збігу подій, через естетичний контраст між тим, що чекає слухач і тим, що розвиває автор, — підняти їх понад щоденне життя і ввести їх на лоно хоч і неглибокого, але радісного й ідеального життя в мистецтві.

Колись, в давні часи життя української драми жарти /інтермедії/ ставились на сцені між актами поважної трагедії, тепер такі п'єси виставляють після якогось більшого драматичного твору з метою забавити слухачів, настроїти їх на добрий гумор, або від-

тягнути уяву від сумних несчастлих подій попередньої тяжкої драми. Так ставлять, але така комбінація трагічного і сумного з комічним і безжурно-веселим не завжди відповідає психологічній духовій гармонії слухача. Коли на сцені проходить якась поважна глибокоїдейна песа, напр. „Борці за Мрії“ Тогобочного, то закінчувати виставу ще й жартом булоб повною дисгармонією між настроєм слухачів, їх почуттям та думками, які ще продовжують працювати після закінчення песи і безжурністю, веселостю жарту. Найкраще такі жарти подаються після невеликої комедії /на три дії/, що із сатиричною метою осуду негативних явищ життя виставляють все негативні типи і викликають у публіки сміх; а сміх сатиричний не причинюється глибоких духових потрясень, і через те перехід від комедії до жарту твориться в далеко легших психологічних умовах, а ніж від тяжкої драми.

2. До безжурних жартів можна віднести і песу С. Васильченка „На перші гулі.“ Вже сама назва каже за те, що головна акція буде проходити на фоні народніх обрядових розваг, народньої загальної радості; отже співи, музики, сміх за сценою /коном/ — це ті найважніші сценічні аксесуари, що взбуджують і творять основний настрій цілого села. Особливо він став домінуючим в родині, де дівчина на першій порі дівування, коли вона вперше входить у велику громаду сільської дорослої молоді — дівчат і хлопців — входить туди, де панує радість весни, ра-

дість кохання... „Перші гулі“... це перший крок дівчини, коли вона із дитини виростає, стає дівчиною, якій сняться левада квітів, зорі щастя, соловейкове щебетання, а на фоні весняної природи—весняна радість і безжурні співи щасливої молоді і сумні співи серця кохаючого та нещасливого...

На дорозі до здійснення цих мрій дівочих, звичайно, стає батько. І тут для драматурга вдячна тема на створення цілої драми, але Васильченко для своєї пєси бере не сумну сторінку першого дівування; він не заглиблюється в колізії психольогічних переживань головної героїні пєси /Олени/; він ставить її в такі умови родинного життя, що навіть трагічні моменти виявляються в комічних формах. Колізії плавають на поверхні душі Олени, Савки /батька/, Василини /матери/ і Тимоша і не впірнають у нетри трагічного, а оздоблюються квітками родинної любови до доньки, квітками чеснот духових та загально-українського гумору—закрашувати найтрагічніші моменти життя дотепними висловами, гумористичною народньою мудростю.

Таким чином, народня святкова обрядовість /головний фон пєси/ підіймає побут родинного життя /місце головної акції пєси/ на той же ступінь ідеалізму, де найтрагічніші моменти життя, коли батько вигонить доньку з дому, щоби її більше й не бачити, наповнюються безжурним сміхом та любови до доньки, що ніби зістала так покараною. Навіть дід з клепачкою — той

символ народнього спокою, порядку, — навіть і той не смів пірешкодити всій акції ідеальної драми, цієї пародії — в кращому змислі на справжню народню драму, бо відчував, що дійсна правда була не на стороні батьків, а на стороні молоді /Олені і Тимоша/, що пішли на зустріч радості життя, молодости в ідеальному змислі, що так ввижались Олені у сні... Лише після цього виявилась вся суворість дідова.

3. Песа Васильченка не є шарж, що допускає навіть і карикатуру на сцені в позах, жестах, одягові, грімові і т. и., а художній жарт. Отже не лише головне, але й кожна деталь мусить бути продумана до кінця і закреслена режисером виключно у художніх формах.

Перш за все „На перші гулі“ є песа настроєва. Настрій радості проникає все, почавши від дієвих осіб і кінчивши декорацією й освітленням. Особлива увага мусить бути звернена на художні аксесуари цієї радості — на обрядові співи дівчат і хлопців, на сміх, на розмови за сценою. Спів радісних, веселих народніх (тільки не тих пісень, що співає інтелігенція) обрядових веснянок, спів у найкращому виконанню, але тихий, як далека хвиля стройних, мельодійних голосів, лише такий спів збудить настрої; але він мусить часом на коротку хвилю переходити у такому-ж виконанню у спів сумний, журливий... Серед такого загального звукового фону трохи голоснійше, але всеж тихо де-не-де чується безжурний дівочий сміх, парубочі вигуки і розмова. Тут художнє око ре-

жисера мусить дбати про те, щоби не було ні одного різкого звука, бо це загальний акомпанімент до анальогічної індивідуальної дії коло Савчиної хати. Вся дія артистів концентрується навколо Олени, яка стоїть у центрі акції, бо вона є той чинник, що причинюється до повстання у песі колізії. Легко тут впасти у карикатурність виконання тої чи іншої ролі: Савки, Василини, Тимоша. Цього не повинно бути, бо в песі Васильченка немає ні одного моменту карикатурного. Отже гра вільна, смілива, гра веселого дотепу, настроєвої безжурности, дотепного гумору, певної граціозности в позах, в жестах навіть там, де є така дія, як скакання чере вікно, намір вдарити рогачем і т. и. все це виходить із основного драматичного ритму всієї пєси, що ховається у святковому настроєві, в обрядових співах молоді. Не другорядним у песі є й образ діда; символізуючи собою сторожа, що стоїть на варті сільського нічного спокою, порядку, моральности, як образ старшого покоління села, і він якби допомагає своїм невмішуванням, якби чекає щасливого кінця, і після того, коли вже не треба, „строго дивиться кудись у повітря“, „приймає грізний вигляд“ і кричить невідомо на кого, скорше на батьків, а ніж на дітей: „Що тут за шум?.. І цей образ теж гармонує із загальним настроєм пєси. Лише треба його не викреслювати із пєси /так роблять де-які режисери/ як лишній придатак до неї, а добре зхарактеризувати ролю, що як і співи і гомін за сценою є важним аксесуаром настроєвого у пєсі.

4. Декорація пєси така: Селянська хата невелика, чепурненька, але небогата, весела *en face*. Сцена — подвірря. З правого боку, коли дивитися із салі — тин від рампи аж поза причілок хати, де й щезає, рівнобіжно до тину йде вулиця; між хатою і тином можуть бути або квітки: рожа /мальва/, півники й инш. або соняшники, що вже цвітуть і инш. рослини. Трохи наперед від правого кутка хати — ворота з улиці у подвірря, між ворітьми і кутком хати — хвіртка або перелаз. З лівого боку, від лівого причілка хати йде садок — вишні, на дворі вліво перед хатою може бути кілька штук дерева — яблуна, тополя і инш. Продовженням подвірря вліво між деревом — зелений спориш, серед якого стежка на тік.

Повна ілюзія літнього місячного горячого вечора; двері і вікно очинені; господиня і донька вийшли на двір, бо в хаті горячо. По улиці здалека несеться спів жіночий, гармонійний, через де-який час парубочий, а потім мішаний, але такий, який би не перешкоджав і не глушив розмови.

5. Треба завше мати на увазі, що дія відбувається в суботу, хоч перед неділею, але після буденної праці. Отже одяг ні в якому разі не мусить бути святковий /корсетки, вінки, святкове вбрання і т. и./, а надзвичайно простий і буденний; це загальна умова. Що до окремих осіб, то Савка — чоловік ще молодий, веселої вдачі, трохи наївний, але ніяк не блаженний, бо це вже був би шарж, добрий, любить жінку і доньку. Одягнений у набійчані штани, чоботи і в сорочці тро-

хи підсмиканій кругом і спущеній на штани пазухою. Самозадоволений, грубенький, невеликого зросту, русявий, не лисий ні в якому разі!,—з короткими, трохи над губами підстриженими, вусами. Очі привітливі, веселі з нахилом до мрійного флегматизму. Ніс короткий, рівний, але не кирпатий і без ріжних бородавок, які часом люблять ліпити!

В а с и л и н а — молода жінка, просто вдягнена, на голові очіпок, боса, рухлива, з добрими, веселими очима, більш рішуча від чоловіка і розумніша від нього.

О л е н а — молоденька, гарна дівчина, простенько вдягнена: боса, у спідничці, вишитій сорочці; три-чотирі (не більше) разки намиста на шиї, на роскутаній голові лише дві косі лежать вінком і кілька квіток за косами; весела, привітна, з розвиненою уявою і нахилом до мрій.

Т и м і ш — добрий, спокійний парубок, рухливий, невисокого зросту, у чоботях, мельтонових, темних шароварах, у вишитій сорочці зі стьошкою в комірі, в солом'янім капелюсі на голові і свитою, закинutoю на плече.

Після відкриття сцени розмова між Василюю і Оленою починається не відразу. Співи, веселий радісний гомін молоді на улиці, теплий, місячний вечір все це як би перериває розмову, що нібито точилася перед відкриттям сцени, і пауза творить настрій, під впливом якого Олена і починає розповідати сон. Надзвичайно зі сценічного боку важна третя картина, коли Савка і Василина за-

лишаються вдвох, і на протязі довгої паузи Савка дивиться, блукає здивованими добрими очима ніби шукає теми для розмови з жінкою. Взагалі паузи треба видержувати педантично скрізь, бо вони суть тими вікнами, куди вриваються співи безжурні і підтримують однаковий настрій до кінця пєси.

Д і д сивий з білою бородою і вусами, у старій свиті і такій же шапці на голові.

Головне в грі — уникати карикатури і шаржу!

Л. Білецький.

НА ПЕРШІ ГУЛІ.

ДІЄВІ ЛЮДЕ:

1. С а в к а — чоловік років під сорок.
 2. В а с и л и н а — його жінка.
 3. О л е н а — їх дочка, дівчина на першій порі дівування.
 4. Т и м і ш — парубок.
 5. Д і д з кленачкою.
- За коном — хлопці та дівчата. Иноді чути співи, музики, вигуки, сміх.
-

(Сельська хата з садком; вікно, призьба, двері.
На призьбі сидять Василина й Олена. Вечір).

1.

О л е н а. І от сниться мені, мамо, ніби виходю я, повечерявши, до Матвієвої левади; думаю, що там давно вже позіходилися дівчата; коли нема нікого. А чути, що десь співають. Я й думаю собі: це ж Матвій прогнав їх з своєї левади, то вони перейшли десь у інше місце. Прислухаюсь — здається мені не мов-би біля Ларькового вітряка. Біжу туди. А ніч така видна та гарна... і зорі блищать, і люде гомонять, і соловей щечече. Прибігаю до вітряка, там теж нікого немає. А співають — аж луна розлягається... і близько-близько, немов би за спиною. Бігаю, крутюсь по селу — ніяк не знайду. „Що за напасть така!“ — думаю собі, — це, мабуть, мене обмарило. І так мені зробилося жалко, так жалко, що аж плакати захотілося. А далі давай кликати: Оришко! Марино! — кричу, — а де ви? Та аж прокинулася од свого голосу. Варка казала, що цей сон на сльози.

В а с и л и н а. З голови тобі ніколи не вихо-

дять гулі, то вони і ві сні ввижаються... (пауза). Сльози кажеш? Що ж, який лобуряка закрутить голову, тай покине — той сльози будуть. Треба, дочко, так робити, щоб йому, махаметові, були сльози за тобою, а не тобі за ним.

О л е н а. (Присувається ближче). А як же, мамо це робиться?

В а с и л и н а. Всяк робиться. Он старі люде кажуть, що як хочеш, щоб хлопці любили, то коли почне росцвітати півонія на городі, візьми тай зірви першу бубешку. Як будеш носити її зав'язану в кишені, то й не одіб'єшся від хлопців. Ну, а я так думаю, що, коли немає в кого до цього хисту, то й півонія нічого не pomoже. Я краще тобі порадою. Коли бачиш, що він крутиться біля тебе, то ти зразу не липни до нього, і виду не показуй. Зразу не припускай його до себе, як буває інші, що тільки парубок пригорнувся до неї, вона зараз і лапки покладе. Не кажи йому, вражому синові, всеї правди, бо покине; покрутиться трохи, тай покине. Щей насміється. А ти як бачиш, що він упадає за тобою, то звернися до нього раз суровенько, вдруге прихильненько. Глянь на нього раз і припусти до серця, а вдруге глянь — оджени. Довгенько так поводи його, і

тільки тоді, як уже добре-добре звіришся в ньому, тоді тільки кажи йому правду.

Олена. Ну, а як він розгнівається?

Василина. Чи ти бач, який він у тебе пишній! — розгнівається. Хай собі гнівається, а ти не зважай на те. (Тихіше). Ну, а скажи мені по правді — принадила вже собі якого голованька?

Олена. (Соромливо). Мм... бач, які ви!

Василина. А одначе ж? — Тимоша Павлового? — Бач і не ворожка, а вгадала.

Олена. Як же ви знаєте?

Василина. Знаю вже... Ой, стережися, Олено, щоб не було чого од батька тобі за нього.

Олена. (Стурбовано). Хиба що?

Василина. Ось нехай прийде батько, то розкаже. (Сміється).

Олена. (Пестливо). Не кажете — дарма ж... заждіть же... (жвавіше). Мамо, голубонько, скажіть, що батько розкажуть?

Василина. Бач, дочко, у нас в старовину водилося колись так, що коли дівка починає дівувати, то батько про тебе не знає й не відає. А ти там чи гуляла, чи не гуляла... (Прислухається).

Олена. Ну?

Василина. О, либонь і батько йде.

Савка. Ох... поперек, немов вогнем пече. (Позіхає, сідає на призбї. Дівочий голос із за кону: „Олено! Олено! вийди мерщій щось скажу-скажу!“ Олена зіскакує і щось каже матері на вухо).

Василина. (Осьміхаючись). Спитайся у батька! (До Савки) проситься піти до дівчат на колодку.

Савка. Куди там проти-ночи на колодку! День на те є, а тепер спати пора. (Пригадує щось) Щось хотів я казати... ага! Що це, стара, маємо робити? Відколи живемо на цьому подвір'ї, то не чути було, щоб тут водилося щось, а тепер чи не доведеться посвячувати хату та двір.

Василина. От, нехай Бог милує! — Хіба що?

Савка. Чи домовик, чи невідома його знає, що воно таке завелось у нас. Вчора вночі мало не задавив мене, клятий.

Василина. Чи ти видав таке? Та як же це сталося?

Савка. Так сталося: душно стало мені на сні. Піду, думаю, ляжу на возі: на дворі не так парко. Прийшов до воза, та, збудивши Олену, послав її спать до хати; сам ліг на її місце. Не вспів іще й задрімати, аж чую: щось до воза

шамотить, сопе, кожуха розкриває. Потім, немов лапою, водить по лобі, по губах, по бороді. Помацало за вуси, а далі од мене як чкурне!...

О л е н а. Ой лишечко! (Затуляє очі).

В а с и л и н а. Чи ти бачив!

С а в к а. Та через рівчак, та левадою, тільки бур'ян зашумів.

В а с и л и н а. Так то, може, який парубок забр'їв, гуляючи?

С а в к а. Таке! Чого б то йому треба було до нашого возу? Сказать би до дівчини прийшов, так у нас же такої немає. Олена ще мала дівувати... Хіба, чи не до тебе, стара? Гляди мені! (Сміється).

О л е н а. (Хоче тікати в хату). Бач, які!...

С а в к а. (Бере її за руку). Зажди трохи. Слухай, дочко: щоб мені отого, казна-чого і в заводі не було! Чуєш? А то будеш почувати в мене в коморі під замком. Бач, яке! Тільки стала з печі злазить, тай вже до хлопців! А, безстрамниця, й сорому тобі перед батьком немає!

О л е н а. (Пручаючись в руках її затуляючись). Одчепіться од мене з своїми хлопцями! Вони мені потрібні дуже! Пустіть!

В а с и л и н а. А ти помовчала б краще, та послухала, що тобі батько скаже.

Савка. Отож мені вечором на вулицю — а ні ступня! Моду яку завели — проти ночі гулі заводити! Завтра в церкві утрєня буде правитись, а вони по вулицях підіймуть таке, хоч із села тікай. А ще ж і грамотні — до школи ходили! Чому тільки вчили вас у тій школі? Та яка вже там і наука, коли самі вчителі пошаліли: замість того, щоб збирати челядь, та чому небудь божественному навчати, то вони співи з ними підіймуть, що аж школа розлягається. Нехай уже ми колись дурили, то тодіж не було ні школи, ні церкви, а тепер і школа і церква є, а вулиця аж гуде.

Василина. (Позіхаючи). Чи знаєш що, старий? годі вже, мабуть, про ті школи та церкви? І вчителям і поповичам і попівнам — усім хочеться гуляти, поки молоді. Он як зберуться, часом на греблі паничі та панянки, то підіймуть ще краще, ніж у нас на вулиці.

Савка. Нема чого робити, той жирують! (До жінки). А в тебе, бачу, розуму теж, як у дочки!

Василина. (Сміючись). А правда...

Савка. Ну, годі — помовч краще. (До Олени). А ти, Олено, зараз же йди мені в хату, молися Богу, та спати лягай. Отак воно буде краще.

Олена. (Йдучи в хату). Завтра заберуся на ніч, та цілий день ні їсти, ні пити не буду...

Савка. Щож, хай нам буде гірше.

3.

Савка. (Після паузи). Прямо мені таки дивно наробиться, на сонці напечеться, насилу ті ноженята волоче до дому; тільки ж вулиця загомонить, то де тая в нього й сила візьметься: немов і не ходило й не робило. Десь візьмуться в нього і сміхи, і співи, дурощі всякі. Ну, та ще б нічого: хай би там звечора трохи подуріло, тай спати йшло, так ні ж: тільки припізніє, то й піде ще парування. Постановляться проти місяця, посплітаються руками, та й манячать, як примари, як стовбурі на пожарині; мовчать і торопіють на зірки. І так до Божого ранку. Спало б та спало, та сили набіралосся, — от же ні: висушить та вибілить себе за ті ночі, що тільки очі йому й грають.

Василина. Бач, своє минулося, то й забулося. А я так гадаю: стала на порі — хай дівує, хай своє одгулює. Всі ми колись і гуляли й витівали. Тільки ж того й свята заживеш, тих рокошів зазнаєш, що в тому дівуванні.

Савка. Коли ж вона у нас ще зовсім дтина. ти глянь на неї: рученята, як цівки, сама, як

скрипка, а стане ще ходити на вулицю — зовсім змарніє. Почнеться тее вечірне стояннячко, та полуночне обніманячко, та світовеє прощаннячко, та й задурить воно собі голову. Ні, нехай пересидить це літо та в силу вбереться. Прийде той час, то й гуляння ніде не дінеться.

Василина. Ну, дивися, щоб не вийшло гірше: станеш не пускати, занудиться. Дівчина — як то пиво — стало шумувати — не впиняй, то скорій вишумується.

Савка. Успіє ще... й нашумується й награється, аби здоровля. Та ще й те треба казати: коли пускати її між чужі діти, то треба ж трохи причепурити, щоб там не насміялися з неї. Тепер вона ходе в нас, в чім Бог послав, а тоді вже треба і кращої спіднички, і хустини, і карсеточки... а тепер же та одіж пішла в молоді: що тобі багате, що бідне — все однаково.

Василина. Що треба, то треба... Ось скриню, хоч зараз купи — хай собі дбає помаленьку.

Савка. Не минеш і того... А там, кажу, можна й гуляти пускати, та не зразу, обережененько, та й великої волі не давати йому, щоб воно гуляло, та не загулювалося. Знаєш, як наші батьки казали, що жаліти дітей треба так, щоб вони й самі того не помічали.

Василина. Діти й так чують, хто їх жаліє а научиш шануватися — то лаяти не будуть.

Савка. А так... А ти ж тепер наглядай за нею, щоб з того запалу біди воно собі не набігало.

Василина. Пусте...

Савка. Воно ж ходе тепер, як шалене, себе не почуває.

Василина. Вона у нас смирна.

Савка. Кажуть — тиха вода греблі рве..

Василина. Таке казна-що ти й говориш!

Савка. Ото ж гляди! — А то — і Бог храни тебе: обох з дому прожену — і дочку і матір. (Присовується ближче до жінки і злегенька її обгортає). Так от так — то, старенька моя! — шкода вже нам молодіти.

Василина. (Схиляючись до нього). Пішли вже наші літа, як вітри круг світа... Ще ж мені самій теє дівуваннячко перед очима, а ось уже і дочка на порі...

Савка. Дід Матвій як тільки бувало вип'є, зразу починає співати!

Каже—

Ой ви слуги молодії,
Беріть коні воронії,
Доганяйте, повертайте
Літа молодії.
Ой, догнали літа мої

На клиновому мості...
 Ой, верніться ж, літа мої,
 Хоч до мене в гості...

А вони одмовляють: діти повиростають, то вони й літа молодії повертають. Оттак. Глянь на діти, та й своє пригадай... Своє минулося, то на діти порадуйся. Спи тепер стара, та й не дуже — прислухайся, чи не вертається дочка з гуляння. Встань рано, та й ходи обережненько, щоб не стукнути та й не грюкнути, бо доня на гулянні забарилася, пізно заснула, то щоб не розбудити.

В а с и л и н а. Воно там бігає та дуріє всеньку ніч, а тут повна голова думок за неї, і сон іде з очей.

С а в к а. Вже будемо мати клопоту, поки надівується.

В а с и л и н а. А там знайдуться добрі люде, і заберуть нашу Олену; зостанемося ми самі, як ті сироти. (Цілуються. За лаштунками чути кашель, яким звичайно хлопці викликають дівчат).

В а с и л и н а. Чуєш? — починаються вже вечірні гості — нічого, мабуть, не вдієш тут. (Встає і йде до хати)

4.

С а в к а. (Виходить Тиміш). Що це ти, Тимоше, простудився, чи що, що раз-по-раз кашляєш?

Тиміш. Це ви, дядьку? — Здрастуйте!

Савка. Здоров, здоров...

Тиміш. Оце сьогодні угрівся був, копаючи рівчака, та випив кухоль холодної води, так оце бухикаю увесь день.

Савка. Так. А куди ж це ти розігнався?

Тиміш. (Підходе ближче). Та заглянув був на вулицю, коли ж там хлопці таке витівають... Музики, співи заводять проти неділі. То я думаю собі — піду я краще до дому, та добре висплюся а завтра піду до церкви.

Савка. І як давно оце ти, Тимоше, такий побожний зробився?

Тиміш. Ні, не кажіть так: я з малку люблю ходити до церкви, в мене до цього страсть яка охота є! Тільки де побачу батюшку, або диякона, зараз підходю благословлятися і в руку цілую. (Підходе ближче). Може ви закурите, дядьку? — От у мене свіженький табачок.

Савка. Сховай, козаче, свій свіженький табачок, бо не буде діла.

Тиміш. Як саме?

Савка. А так: дочку в комору запер, воза в клуню затяг.

Тиміш. Якого воза? Що це ви кажете?

Савка. А як лягаю спати, то ще й дрюка доброго кладу біля себе.

Тиміш. Це ви щось таке кажете, що я й не розберу. Якийсь там віз та дрюк... Треба йти. На добра-ніч! (Одійшовши далі). Це нові порядки заводяться! Де воно так видано? Цілий тиждень роби, як віл, а прийде свято, то й погуляти тобі як слід неможна! Це добре! Ні, воно так не буде. (Зникає, Савка, осміхаючись, йде до хати).

5.

(Чути переспіви з двох-трьох кутків села. Одні пісні веселі, другі — сумні. Долітає здаля гомін, парубочі гуки. Коном проходить з клепачкою дід. В хаті починається вікно і з'являється Олена. Схиляє голову на руку).

Олена. (Промовляє до матері, що десь у хаті). Чого вам, мамо? (Крізь сльози). Що ж, як не хочеться спати... Ох, мамо, мамо, колиб ви знали, як тяжко втеряти хоч один вечір, бо не вернути вже його ніколи! Та ще такий вечір, як сьогодні... Тепер общався надійти з Брусової Олексій із скрипкою, а Полив'яного хлопець з бубном. Варка казала, що зодягнеться циганкою, та буде ворожити. Будуть співати та гуляти, а ти сиди біля вікна, та витирай кулаком сльози. Жменя того дівочого віку, та й того не дадуть прожити гарно. Чи я у вас в черниці наречена, чи долі десь у вас не

маю, чи неслухняна, чи лінива, чи наймичка я у вас... (Чути співи голоснище). Мамо, голубонько, ой, пустіть же мене хоч на часиночку! Батько й знати не будуть, бо як не пустите, то серце ж моє розірветься на дві половини. (Павза). Дурна!.. не шкода вам своєї дитини... Колись і згадати буде нічим своє життя в батька! Робити паробилася, нагорювалася, а чи сходила гарно, чи згуляла? (Гірко). Мала ще ти — кажуть!.. За плугом ходити — не мала, а трішечки погуляти на колодці — мала. Бач, яка правда на світі!.. (Зітхає). Ну, дарма ж, хай буде й так. Мабуть, вже мені така доля судилася, щоб посивіти в дівках... Що ж... надіну все чорне, запнуся темною хусткою, та й в черниці й запишуся піду. Або простудуся, та й кашляти буду. Буду кашляти та марніти, кашляти та марніти, а потім і умру... (Плаче). Прийде тітка Мар'яна, та й оголосить мене жалібненько... (До матері). Що кажете? — Не патякай!.. а що ж мені робити тепер?... (Павза). Ой, хороше — хороше як на дворі! Боже, Боже — тихо, видно як!.. А зірок — зірок, мамо!.. Ген покотилася одна і через всеньке небо розіслалася довга — довга срібна смужка... Немов аж у вічі різнуло... Мамо! Мамо? (Павза). Не чуєте? (Павза). Сплять уже... (Схиляється на руку. Чути співи).

6.

(Тиміш підходе до вікна. Помітивши його, Олена скоплюється, сваряться пучкою).

О л е н а. Ой, тікай скорій!.. тікай!..

Т и м і ш. Ось цить, я скажу тобі щось ловкеловке! (Хоче обняти).

О л е н а. А це ж що буде? (Помалу одбивається. Тиміш обнімає). Ой, лишечко! Тиміш!

Т и м і ш. Чого?

О л е н а. (Тихіше). Це вже ти й поцілував? (З доктором). Бач, який ти!

Т и м і ш. Який же я?

О л е н а. (Зітхнувши). Тай уже... (Зразу одкидається). Ой, лишечко! — мати! (Одпихає Тимоша. Той, нехотя, трохи одходить. Олена говоре до матері). Хто ж тут такий? — немає нікого! (Павза). Таке вигадайте: з ким би я тут цілувалася? То тут ось вітер листом шумить.

7.

(На місці Олени з'являється у вікні Василина. Тиміш стоїть осторонь нерухомо).

В а с и л и н а. А ну, де тут той вітер, що дівчині спати не дає? А не пішов би ти, парубче, з під вікна під три вітри. Бо як візьму рогача та

займу од хати, то не потрапиш, на яку й ступити! Чуєш?

Тиміш. Це ви мені кажете?

Василина. Тобі ж тобі: не якому дідькові!

Тиміш. Гм., а я думав — ні.

Василина. Кажу: йди собі геть, щоб не було тебе тут! Де там в лихої години сновигає собі до півночі, а потім сюди суне, як до дому. Ну чого тобі тут треба? Що ти тут забув?

Тиміш. (Скребе в голові). Ех... довго розказувати, тітко... Йшов собі до дому, а опинився тут...

Василина. Ой, гляди, Тимоше, встане Савка, то він тобі розкаже, кудою треба до дому ходити.

Тиміш. (Легібно). Слухайте, тьотю — чогож ви сердитесь? — Чи я ж яке ледащо, чи...

Василина. Іди, іди, і не базікай мені тут! Найшов час вихвалитися!

Тиміш. Пригадайте, хиба ж ви самі колись не гуляли?

Василина. І не кажи мені цього й не говори! Прийшов, ще не вспів слова сказати дівчині, та вже й з цілуванням прилипає! Що це вона обцілована вже в мене, чи як? Не годиться, батьків сину, так робити! Йди собі, звідкіля прий-

шов, а то як візьму деркача, то ще й губи наб'ю, що зробляться он які!

Тиміш. О, які бо ви, тітко! і навіщо так казати? — Я ще й зроду не цілувався, бо хіба ж я не знаю, що то гріх. То, мабуть, вам причулося.

Василина. Ну, годі! Іди і голови моєї не мороч!

Тиміш. Пустіть.

Василина. Та й до віку цього не буде, щоб я посилала свою дочку до парубка!

Тиміш. Ну, коли так, то знайте, не піду я звідцїля до ранку!

Василина. На що й краще! Що ж ти будеш тут робити? — Хати стерегти?

Тиміш. Побачите! Пустіть, кажу!

Василина. Нема, нема дочок у мене для такого. Хоч до ранку скігли тут — не пущу! (Зачиняє вікно).

8.

(Тиміш сам. Сідає на призьбі, стиха посвистує і щось думає; далі підходе до вікна і з осторогою прочиняє його).

Тітко, ви ще не спите? От же й я не сплю. Це, мабуть, день, такий сьогодні. (Позіхає). Давай-те, я розкажу вам на ніч казку, щоб скорій за-

снулося. Ось слухайте: був собі чоловік та жінка, і була в їх дочка. Так. От дівчина раз і каже: прошю вас, тату, прошю вас, мамо, — пустіть мене звечора погуляти. А вони й кажуть: не йди ти гуляти, а йди до хати, та лягай спати. Заплакала дівчина, тай пішла в хату. Полягали вони спати, (Таємничим голосом) і щоб же ви думали? — не докажу вже, як воно сталося, тільки до самого світу ніхто з них і очей не зводив. (З вікна хутко висовується рука з деркачем. Тиміш ухиляється). Що це ви, тітко? мухи вигоните? І що за чудасія, що оце вам не спиться? Прямо, аж дивно мені! Може це вам з очей сталося, або що? Ось давайте, я вам пошепчу, бо я перейняв трохи в тітки Мар'яни. (Схилившись над вікном). За горами, за морями там тітка Василина спати лягала, Мати Божа в головах, Ісус Христос у ногах, янголята по боках. Храніть її душу до самого ранку од ножа, от меча, од...

9.

(Савка виходе з хати з багатом, якого він ховає за спиною).

Тиміш. (Скоренько одходе од вікна). О, вже й дядько Савка встали! Завтра ж неділя! Чого це ви так рано схватилися!

Савка. Ну, кажи, чого тобі тут треба?

Тиміш. Та так, знаєте, чогось не спиться... нудьга бере. То оце сидю та тітці Василині казки кажу, бо вони теж не сплять.

Савка. І що ж? Не обридло ще?

Тиміш. Поки що — ні. А оце ви, спасибі вам, вийшли, то мені і зовсім не скучно вже.

Савка. І довго ще ти думаєш сидіти тут?

Тиміш. Посидю ще... Коли б оце ви, та ще винесли сірників, то й до ранку висидів би.

Савка. (Наближаючись). А може б ти, Тимоше батога покоштував?

Тиміш. Ні, спасибі—я вже вечеряв. (Одступає).

Савка. То куди ж це ти тікаєш? Зажди: поговоримо трохи.

Тиміш. Кажіть, я й звідцілья почую.

Савка. Батько ходив до пані?

Тиміш. Ходили.

Савка. І що ж — узяв?

Тиміш. Три десятини.

Савка. Таки по тринадцять?

Тиміш. По одинадцять.

Савка. (Підступаючи). Бач, я ж казав, що нема чого поспішатись.

Тиміш. (Одступаючи). Та не підходьте близько, бо я вже й думку вашу знаю!

Савка. Постій! Я ще скажу тобі щось!

Тиміш. За „постій“ гроші платять. (Одходить далі).

Савка. То це вже ти й пішов?

Тиміш. Не журіться — я далеко не зайду.

Савка. Слухай, Тимоше, — кажу тобі без жартів: дай нам спокій! Бо того, що ти думаєш, не буде. Правду кажу. А то щоб іще ми й не посварилися з тобою.

Тиміш. Побачимо. [Зникає].

10.

[Савка один. Оглядається кругом, потягається, позіхає. З вулиці чути співи й гомін. Хлопці починають згукуватись]

Один. Пере-дай ка-нат! Через двадцять ха-ат!

Другий. На чию?

Перший. На дядькову Савчину!

Другий. А яка ж там новина?

Перший. Нехай дівку не, коває, та на вулицю пускає! Гу-гу!

(Ці самі перегуки йдуть далі по селу. Голоси слабшають, Савка слухає, позіхає, дивиться на зорі і йде до хати).

11.

[Виходе Тиміш з опудалом, до якого причеплений папір. Ставить опудало проти вікна і починає говорити з ним на два голоси].

Тиміш. — Здрастуйте вам!

— Здорові.

— Чи тут живе дядько Савка Щербина?

— Тут, а на віщо вам?

— Бумага до нього од ісправника.

— А яка ж там бумага?

— До ісправника дійшла чутка, що в цього Щербини є дочка Олена, і що вже давно пора пускати її на вулицю, а він не пускає. Так оце ісправник пише йому приказ, щоб сьогодні ж пустив її гуляти, а то два тижні в холодній одсидить.

12.

Олена. (з вікна). Ой, лишечко, яке страшне! [Иишим голосом]. А он мати пішли в комору будити батька! і рогача з собою взяли... ага! — Буде тобі, буде! Ото тікай краще.

Тиміш. Йй Богу, немов хто прив'язав мене тут! [Підходе до неї].

О л е н а. Не підходь, бо я тобі! [Заміряється вішиком]. Тікай, бо, либонь, уже батько коморою рипнули!

Т и м і ш. То зажди, я в хаті сховаюся. [Лізе у вікно].

О л е н а. [Злякано]. Куди ти? [Одгонить його, той силою влазить]. Ой, лишечко! [Обоє зникають].

13.

[Виходе дід з кленачкою, стає недалеко од опудала і придивляється. Далі голосно і сміливо кашляє; потім калатає в клепачку; ховається за вишнями].

14.

[Із-за обох боків хати викрадаються Василина з рогачем і Савка з багатом. Кидаються разом до опудала. Підходять і мовчки, спиняються].

В а с и л и н а. Не сibirний тобі хлопець, — яку штуку впалив! [Обоє розглядають].

С а в к а. Чи в шинелі, чи в пальті...

В а с и л и н а. Ще й бриль на голові.

С а в к а. Який!... [Стьобає багатом].

В а с и л и н а. Це, мабуть, з панського саду пририпив. [Штовхає рогачем]. Ану, дядьку, повертайся!

Тиміш. [З хати]. Там от той чолов'яга бумагу приніс вам від ісправника.

Савка. [Б'є об поли руками]. В хату зашився! Оце по моему! А ну, побережи біля вікна!... (Хутко йде до дверей хати).

15.

(Тиміш вискакує з вікна. Василина хоче вдарити і не влучає).

Савка. (Звертаючись до Василини). Чого ж стоїш, мов укопана? Руки одвалилися б у тебе, коли б зміряла по плечах! (До Тимоша, який стоїть осторонь). Слухай, Тимоше, я з тобою довго не буду возитися: не подивлюся, що ніч — зараз піду до старости. Хто ми тобі такі, що ти заходився дражнитися, мов з собаками?

Тиміш. Не турбуйтеся даром — староста за дня ще поїхав у город.

Савка. Все одно — завтра переночуєш в холодній.

Василина. Гляди: сорому наробиш собі й батькам.

Тиміш. Ну, щож — в холодну, так і в холодну. Тан уже, мабуть, мені судилося.

Савка. Так не одійдеш?

Т и м і ш. Ніяк не можна, дядюшка!

С а в к а. (Розводе руками). Це таке, — хоч з до-
му тікай! Це дождалися свята! А все через кого?
(У вікно). Олено! Олено!

В а с и л и н а. (Через плече Савки). Олено, батько
кличе! Бач яке: притаїлося, немов і немає його.

16.

О л е н а. (У вікні). Чого там? (Крізь сльози). І со-
рому їм не має: счинили таке серед ночі! Скоро
будуть люде збігатися, як на пожежу, а завтра
хоч і на вулицю не виходь.

С а в к а. Ну, бач! Ми ж ще й винуваті вий-
шли! Це вже таке підходе, що ходімо, жінко, про-
хатися на ніч до людей, бо дочку гуляти розмор-
дувало. (До Олени). Слухай, Олено! Іди тее... іди
скажи йому, нехай іде к лихій годині!

О л е н а. Аж кажіть самі!

С а в к а. Іди, я тобі кажу!

В а с и л и н а. Іди, дурна, поки не бита [Показує
щось на мигах].

О л е н а. [Плачучи]. Чого ви причепилися до ме-
не — хиба я винна?

Савка. Іди, я тобі кажу, з моєї хати! Зовсім іди, коли ти така! Нехай бере, нехай веде тебе хоч у прирву!

Олена. Куди я піду? — я не хочу!

Василина. Ой, ти чогось дождешся сьогодні, Олено!

Савка. З очей моїх іди, щоб я тебе більше не бачив.

Тиміш. А з ними інакше й не можна.

Олена. Тепер піди, а завтра що буде! Хоч іди та топись! Не хочу!

Василина. [Сердито]. Тьфу на твого батька! Дурна! Прохати тебе ще треба, чи як?

Тиміш. [Підходить ближче]. Бачте, яка слухняна!

Василина. [До Тимоша]. А ти!.. У!.. шибенник! [Замахується рогачем, той одступає].

Олена. Нехай заботяться, що завтра не будуть ні бити, ні лаяти — тоді піду.

Василина. Бач яка!..

Тиміш. Та що ви панькаєтеся з нею? — логмигою її з хати, тай край!

Савка. Та що ж це таке, чорти б взяли

твого батька! Що це я вже тобі не батько, чи як?
[Іде хутко до хати, Василина за ним. Тиміш сам, радіє, при-
танцьовує і стиха приспівує: „Гоп, Сидір з невісткою, як опе-
че кописткою“... Через небагато часу вибігає з хати Олена, за
нею Савка з батоном].

Савка. [Стьобаючи батоном]. То тобі ще божи-
тися! То ти ще батька до гріха доводиш!..

Василина. [Кидає на вздогін Олені хустку]. Куди
ж ти так летиш? Хустку хоч візьми, навісна!
(Олена хапає хустку і зникає).

Тиміш. (Спочуваючи). Біда, їй Богу, з цими
дівками! Надобраніч! (Вклоняється і йде).

Савка. (Йому вслід). Ну, попадешся мені ко-
лись ти в руки.

17.

Василина. А що? Не я тобі казала...

Савка. (Заміряється батоном). А ну, не гомони!
Чи може й тебе кортить за дочкою? Гиля лиш
до хати! (Обоє пішли в хату).

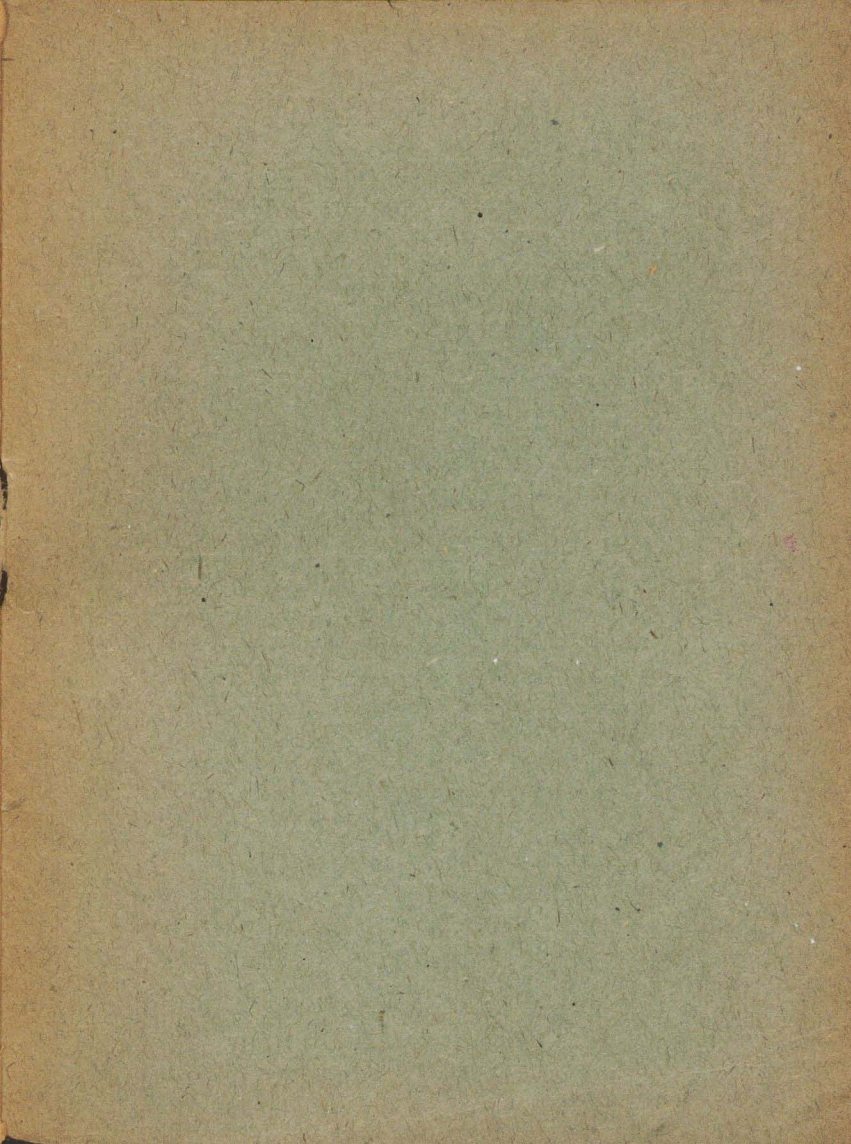
18.

(Виходе дід з клепачкою озирається, прокашлюється, приймає грізний вигляд).

Д і д. Що тут за шум?.. (Дивиться строго кудись у повітря).

З А В І С А .

HD

ВИДАЛО ТАКІ КНИЖКИ:

1. СВІЙ. Як забезпечити своє право на відшкодування за понесені населенням втрати під час походів на Україну ріжних чужинецьких військ.
2. Проф. ЕЙХЕЛЬМАН. Проект конституції — основних державних законів — У. Н. Р.
3. Статут Національного Союзу Української Державности.
4. С. У. Д. Зшиток № 1.
5. ГАЛИНА ЖУРБА. Меланка (щедрівка 1922 р.)
6. Економічний Збірник ч. 1.
7. С. ВАСИЛЬЧЕНКО. Куди вітер віє. Малюнок на 1 д.

В БІБЛІОТЕКУ „НАРОДНІЙ ТЕАТР“ ВІЙДУТЬ ТАКІ ПЕСИ:

1. С. ВАСИЛЬЧЕНКО. На перші гулі. Жарт 1 д.
2. Л. СТАРИЦЬКА-ЧЕРНЯХІВСЬКА. Останній сніп. Др. етюд.
3. Л. УКРАЇНКА. Одержима. Драм. 1 д.
4. М. ГОЛЬБЕ (пер. Курбаса). Молодість. Драма.
5. С. ВАСИЛЬЧЕНКО. Не співайте півні, не вменшайте ночі.
6. Л. УКРАЇНКА. Боярня. Драм. поема.
7. ЗУДЕРМАН (пер. Гринченка). Огні Іванової ночі. Драма.
8. М. СТАРИЦЬКИЙ. Як ковбаса та чарка, та минеться й сварка.
9. ГР. МИХАЙЛЕЦЬ. Хиба такої ночі можна спать. Весняний малюнок.
10. А. ШНИЦЛЕР (пер. Вороного). Зелена папуга.
11. О. МІРБО (пер. Вороного). Злодій.
12. О. КОБЕЦЬ. В Тарасову ніч. Драм. карт. визв. України.